

сформовані ресурси на принципах довгострокового кредитування отримують усі, хто їх бажає;

- в досягненні успіхів реформування національної економіки визначну роль відіграє формування позитивного ставлення громадян країн, обґрунтована пропозиція проектів самоорганізації громад та взаємодія держави і бізнесу.

Використані джерела інформації:

1. Азаров Н.Я. Инновационные механизмы управления программами развития / Н.Я. Азаров, Ф.А. Ярошенко, С.Д. Бушуев. – К.: Саммит книга, 2011.
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії розвитку / В.М. Геєць. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. - 864 с.
3. Демківський А.В. Основи методології наукових досліджень / А.В. Демківський, П.І. Безус. – К.: Академія муніципального управління, 2012. – 276 с.
4. Демківський А.В. Вексельна справа / А.В. Демківський. - К.: Либідь, 2003. – 336 с.
5. Ярошенко Ф.О. Управління державними фінансами на інноваційних засадах / Ф.О. Ярошенко. – К.: Міністерство фінансів України, 2010. – 492 с.

УДК 330.334.(722)

*Знаменський І.О,
к.е.н., доцент кафедри економіки,
Академія муніципального управління, м.Київ*

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ**

У статті розглядається питання щодо впливу глобалізаційних процесів на економіку України в контексті світової фінансової кризи.

В статье рассматривается вопрос о влиянии глобализационных процессов на экономику Украины в контексте мирового финансового кризиса.

The article is contained the questions about influence of global processes about economic of Ukraine in the context of the world financial crisis.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності функціонування фінансового сектору й банківської системи зокрема, є основою стабільності функціонування економічної системи, поступального розвитку та економічного зростання України.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах активного розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері для країн із ринками, що розвиваються, оскільки вони виявилися найбільш вразливими до сучасних процесів бурхливого розвитку й інтеграції

світових фінансових ринків і існує певна загроза, що основний тягар нинішніх і майбутніх фінансових криз ляже саме на ці країни.

Розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері протягом останніх років призвело до виникнення певного парадоксу, сутність якого полягає в тому, що лібералізація руху капіталу спочатку сприяє притоку прямих інвестицій і підвищенню ефективності національних економік, а потім, завдяки руху спекулятивного капіталу й нарощуванню обсягів боргових зобов'язань, спричиняє високий ступінь залежності та відповідно, рівень ризиків від тенденцій розвитку глобального фінансового ринку. [1, с. 58]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців і практиків, які досліджують проблематику фінансової стабільності, слід, перш за все, назвати таких вчених, як: Г.А. Багратян, Я.В. Белінська, Я.В. Бережний, Є.А. Бобров, І.Р. Боднар, В.М. Галь, В.М. Геєць, О. Дзюблюк, Я. А. Жаліло, В. Жупанін, Г.В. Задорожний, І.С. Кравченко, О. Куриляк, Р.С. Лисенко, І.О. Лютий, В.І. Міщенко, С.В. Міщенко, Р.М. Набока, С.В. Науменкова, Д.С. Покришко, В.І. Ричаківська, Т.С. Смовженко, Ю.М. Уманців, А.В. Шаповалова, І.А. Шумило та інших.

Незважаючи на значні здобутки вітчизняних науковців у дослідженні проблем забезпечення фінансової стабільності, багато питань залишаються поза їхньою увагою. Отже, дослідження причин виникнення фінансових криз і розробка системи заходів для убезпечення від них стають для вітчизняного фінансового ринку актуальною науковою та практичною проблемою.

Метою статті є з'ясування та осмислення особливостей впливу глобалізаційних процесів на економіку України в контексті світової фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансова криза, що зародилася у США як криза ринку нерухомості і похідних фінансових інструментів, згідно з логікою глобалізації, поширилася по всьому світу, вдаривши і по українському фінансовому ринку.

Світова криза вплинула на економічний розвиток України, яка інтегрована у світову економіку.

Через значний рівень інтегрованості економіки України в загальносвітову економіку рівень світової інфляції істотно вплинув на зростання рівня інфляції в нашій країні. Знецінення долара спричиняє девальвацію багатьох національних валют, які прив'язані до нього, а також зростання цін на продукцію, що імпортується з країн, які використовують іншу валюту. Для України це актуально у зв'язку зі збільшенням цін на товари із зони євро, яке практично є адекватним зростанню ціни євро щодо долара.

Саме зростаюча залежність України від міжнародної економіки і світової фінансової системи стала ключовою причиною поширення

кризових явищ на національне господарство загалом і його фінансовий сектор зокрема, - об'єктивно спричинивши дію низки передавальних каналів, якими світова фінансова криза поширюється і на національне господарство. Виділимо основні із цих передавальних каналів: експортний, кредитний, інвестиційний, інфляційний, імпортовий, інформаційний.

Зрозуміло, якщо впродовж тривалого часу приріст ВВП України безпосередньо був пов'язаний передусім зі сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою, то така структура економіки і джерел її зростання за негативного розвитку подій на зовнішніх ринках автоматично означає появу серйозних проблем для всього реального сектору національного господарства.

У нашій країні причини фінансової кризи полягають у залежності фондового ринку від коштів нерезидентів, надмірній зовнішній заборгованості суб'єктів економіки, нестачі ліквідності в банківській системі.

На сьогодні сформувалося чотири напрями, за якими світова криза здійснює вплив на економіку України: циклічне уповільнення світової економіки; висока волатильність цін на світових товарних ринках, обвал котирувань на світових фондових ринках, який призвів до різкого падіння вартості акцій українських компаній; паніка на фінансових ринках, банкрутство великих інвестиційних банків, різке зростання ставок Лібор.

Наслідки світової фінансової кризи 2007 року відчули всі країни світу, в тому числі й Україна. Унаслідок кредитної кризи 2007 року істотно підвищилася вартість фінансування на світових ринках, що мало великий вплив на структуру та ефективність зовнішніх запозичень вітчизняних підприємств фінансового й нефінансового секторів. Так, зокрема, процентна ставка за зовнішніми запозиченнями навіть для найбільших вітчизняних банків підвищилася в середньому на 150-200 базисних пунктів.

Вплив світової кризи на економіку України проявився також у значному подорожчанні внутрішніх ресурсів, відбився на валютному, фондовому ринках і ринку нерухомості.

До найсерйозніших проблем, що постануть перед Україною внаслідок світової кризи, належать, передусім, скорочення ВВП через згорання виробництва галузей, зорієнтованих на експорт, зростання від'ємного сальдо платіжного балансу, утримання темпу інфляції на доволі високому рівні та ін. [2, с. 78]

Наслідки впливу світової кризи на українську економіку є цілком очевидними: зниження на товарних ринках попиту на сталь призвело до тимчасового скорочення обсягів виробництва, що позначилося на вугледобувних підприємствах, видобуванні руди та на інших супутніх виробництвах; банки мають у своєму розпорядженні достатньо коштів для

погашення зовнішніх запозичень, але для деяких з них можуть виникнути проблеми з рефінансуванням боргу на світових фінансових ринках.

Унаслідок кризи українські банки стикнулися з кризою ліквідності через обмеження доступу до закордонних кредитів, які останніми роками були основним джерелом збільшення обсягів кредитування. Погіршення ліквідності світових фінансових ринків істотно уповільнює кредитування української економіки. Як наслідок, українські позичальники зазнають труднощів із рефінансуванням своїх кредитних зобов'язань на зовнішніх ринках.

В умовах, коли закордонні банки згорнули свої кредитні програми (це були змушені зробити більшість банків, що постраждали від іпотечної кризи в США), українські банки опинилися перед загрозою кризи ліквідності. По-перше, для повернення закордонних кредитів вони змушені були перекредитуватися за значно вищими ставками, по-друге, нові залучені з-за кордону кошти теж стали значно дорожчими. Внаслідок цього ставки за іпотечними кредитами зросли на 5-7 % і, крім того, було значно посилено вимоги до фінансового стану позичальників. Нацбанк України для запобігання можливій фінансовій кризі у країні значно посилив вимоги до резервування за кредитними операціями, що теж призвело до подорожчання кредитів.

Світова фінансова криза вплинула й на вітчизняну будівельну галузь. Передусім через істотні зміни в умовах іпотечного кредитування (підвищення ставок і посилення вимог) багато потенційних покупців не змогли отримати іпотечний кредит. Значна їх частина також зайняла вичікувальну позицію, очікуючи на іпотечну кризу на Україні й відповідне зниження цін на житло, що є наслідком інформаційної війни. З одного боку, між ріелтерами й будівельниками, з другого – експертами й потенційними покупцями.

Фінансова криза спричинила підвищення світових цін на енергоносії. Українська економіка має сильну залежність від вартості цін на основні енергоносії – нафту та газ.

Зростання світових цін на нафту призвело до підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, а отже, до подорожчання вартості транспортних послуг, а також позначиться на ціні майбутнього врожаю, що призведе до підвищення цін на продовольство. Крім того, зростання цін на нафту спричинило зростання загальносвітового рівня інфляції, а отже, збільшення цін на всі імпортні товари.

Зростання цін на енергоносії відчутно впливає на економіку України, оскільки автоматично призводить до зростання цін на більшість вітчизняних товарів та послуг. Зростання цін на експортну продукцію погіршить їх конкурентоспроможність на зовнішніх ринках і, як наслідок, призведе до зменшення надходжень до держбюджету. А саме

експортноорієнтовані галузі були основним двигуном зростання економіки України [3, с. 68].

Аби не допустити загострення негативних процесів, потрібна активна участь держави. Треба запровадити режим жорсткої економії фінансових і енергетичних ресурсів. Крім того, слід передбачити формування стабілізаційного фонду та заборонити вивезення з України фінансових ресурсів іноземними суб'єктами господарювання й фінансовими установами [4, с. 18].

Наше бачення глобального розв'язання проблеми кризи включає в себе реалізацію таких пропозицій: введення економічних нормативів управління діяльністю агентів цінних паперів (на зразок регулювання діяльності комерційних банків); запровадження системи державних рейтингів банків, ринків цінних паперів, фондів; контроль емісії цінних паперів центральними (національними) банками держав; безпосереднє кредитування бізнесу, а також залучення депозитів та вкладів фізичних і юридичних осіб із боку ЦБ (НБУ).

Разом із зазначеними заходами загального характеру на Україні також необхідно, по-перше, підвищити роль оподаткування імпорту, забезпечити рівномірне оподаткування всіх сфер економіки і прогресивність системи оподаткування. Потрібно всіляко стимулювати заощадження й інвестиційну активність, аж до надання податкових преференцій. По-друге, треба підвищити рівень капіталізації фінансового ринку, розширити сфери капіталізації, забезпечити «відкритість» ринку землі. По-третє, варто встановити плаваючий курс гривні. По-четверте, слід посилити заставне право, запровадити повну монетизацію соціальної допомоги, скасувати перехресні субсидії. І по-п'яте, потрібно інтенсифікувати політику роздержавлення виробництва, посилити роль держави в управлінні фінансовим сектором [5, с. 38].

Зрозуміло, що за таких обставин головним напрямом макроекономічного регулювання має стати стимулювання розширення внутрішнього ринку, тобто переорієнтація економічного розвитку за рахунок передусім експортного потенціалу на внутрішні ресурси, незалежні від мінливості кон'юнктури зовнішніх ринків, а завданням грошово-кредитного регулювання має стати полегшення функціонування банківської системи задля оптимізації її взаємодії з реальним сектором економіки.

Перелічимо заходи, які необхідно здійснити на міжнародному рівні.

По-перше, забезпечення суворого контролю з боку національних регуляторів в особі центральних банків та інших державних органів за діяльністю всіх інститутів кредитної системи (а не лише банків), підвищення рівня їх прозорості і підзвітності з метою недопущення надмірної ризикованості їхніх операцій, а також запровадження обмежень

на ринку деривативів, масштаби якого вже багаторазово перевищують світовий ВВП.

По-друге, посилення міжнародного співробітництва між національними регулятивними органами з тим, щоб їхня політика не призводила до негативних наслідків для інших країн, тобто обмеження так званого «фінансового протекціонізму» у міжнародних економічних відносинах.

Спрямованість монетарної політики має визначатися сукупністю певних послідовних кроків у двох тісно взаємопов'язаних напрямках, що принаймні створили б можливість наблизитись до стабілізації як національної валюти, так і банківського сектору.

Перший напрям – стабілізація національної валюти. З метою стабілізації національної валюти і повернення довіри до неї з боку суб'єктів ринку доцільно було б запровадити на певний період дію валютного коридору як такого режиму курсоутворення, який би надавав чіткий сигнал усім економічним агентам про тверді наміри центрального банку обмежити діапазон коливання обмінного курсу.

Задля недопущення швидкого вичерпування офіційних золотовалютних резервів центрального банку внаслідок активних валютних інтервенцій, необхідно вжити певних обмежувальних заходів щодо збільшення пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку і скорочення попиту на неї. Необхідно вжити рішучих заходів щодо зниження рівня доларизації вітчизняної економіки.

Другий напрям – стабілізація банківської системи. Виділимо ряд основних заходів, які могли б сприяти виконанню цього завдання: гарантування збереження вкладів у банківських установах; контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування; обмеження боргового тиску на позичальників; надання гарантій за міжбанківськими кредитами; формування системи моніторингу за появою ознак нестабільності; рекапіталізація банків; поліпшення управління ризиками [6, с. 28].

З огляду на ризики скорочення експортно-орієнтованого виробництва, внаслідок падіння світового попиту й ускладнення платежів за експортними операціями на Україні, потрібно здійснити комплекс заходів, спрямованих на розширення внутрішнього попиту на групу експортних товарів і тим самим посилити внутрішнє виробництво. Для цього достатньо буде започаткувати нові інфраструктурні й житлові будівельні проекти, що фінансуються з бюджету.

Уряд повинен не допустити обвалу цін на зерно нового врожаю через закупівлі його Аграрним фондом, аби сільгоспвиробники отримали достатні ресурси для проведення комплексу посівних робіт. Це безпосередньо й опосередковано підтримає розвиток металургійної галузі, виробництва коксу, добувної промисловості, хімічної, нафтопереробної, харчової, а також торгівлі і транспорту.

Зважаючи на ризики виникнення фінансової нестабільності, слід збільшити обсяги капітальних видатків, у тому числі будівельних, не посилюючи при цьому дефіциту бюджету.

Державі необхідно виштовхувати гравців фінансового ринку зі сфери спекулятивних операцій у сектор реальної економіки як засобами фіскальної політики, так і більш жорсткими заходами: запровадити податок на доходи від реалізації цінних паперів; заборонити непокриті короткі продажі; заборонити кредитування цінними паперами, оскільки такі операції спрямовані на створення оптимізаційних фінансових схем і спекуляції та не мають іншого сенсу; створити податкові механізми, які б не стимулювали спекулятивну діяльність на ринку похідних цінних паперів; посилити нормативи банків щодо вкладень в акції і проведення термінових операцій; заборонити банкам видавати кредити професійним учасникам ринку цінних паперів та їх дочірнім структурам, а також будь-яких кредитів на купівлю цінних паперів; заборонити учасникам фондового ринку проводити будь-які трансакції з резидентами офшорних зон, що обмежить активність на нашій території хедж-фондів, які ніким не регулюються, а також скоротити можливості податкових оптимізацій для вітчизняних учасників ринку; заборонити офшорну систему володіння підприємствами, основна діяльність яких проводиться на території України і кінцевими бенефіціарами яких є українські громадяни; заборонити українським компаніям проводити IPO за кордоном; посилити пруденційний контроль за професійними учасниками фондового ринку; у рекламних оголошеннях, проспектах і договорах, що стосуються операцій з цінними паперами, паями інвестиційних фондів і термінових операцій, слід великим шрифтом зазначити, що інвестиції в дані інструменти можуть спричинити втрату всієї інвестованої суми [7, с. 38].

Висновки. Основними проблемами економіки України, що спричинені впливом глобалізаційних процесів в контексті світової фінансової кризи, є наступні:

- скорочення ВВП через згорання виробництва галузей, зорієнтованих на експорт;
- зростання від'ємного сальдо платіжного балансу;
- утримання темпу інфляції на доволі високому рівні;
- істотні зміни в умовах іпотечного кредитування (підвищення ставок і посилення вимог).

Основні шляхи подолання кризи в економічній системі України можна окреслити наступним чином:

- запровадження системи державних рейтингів банків, ринків цінних паперів, фондів;
- контроль емісії цінних паперів центральними (національними) банками держав;

- вживання певних обмежувальних заходів щодо збільшення пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку і скорочення попиту на неї.
- гарантування збереження вкладів у банківських установах;
- контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування;
- надання гарантій за міжбанківськими кредитами;
- формування системи моніторингу за появою ознак нестабільності; рекапіталізація банків; поліпшення управління ризиками;
- запровадження податку на доходи від реалізації цінних паперів; заборона кредитування цінними паперами;
- заборона непокритих коротких продажів;
- заборона банкам видавати кредити професіональним учасникам ринку цінних паперів та їх дочірнім структурам, а також будь-яких кредитів на купівлю цінних паперів;
- заборона офшорної системи володіння підприємствами, основна діяльність яких проводиться на території України і кінцевими бенефіціарами яких є українські громадяни.

Використані джерела інформації:

1. Міщенко В.І. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору України в контексті глобалізаційних процесів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2008. - № 5. – С. 56-69.
2. Уманців Ю.М. Глобальні фінансові виклики: світовий досвід та українські реалії / Ю.М. Уманців // Фінанси України. – 2009. - № 1. – С. 73-85.
3. Боднар І.Р. Наслідки фінансової глобалізації для України / І.Р. Боднар // Фінанси України. – 2009. - № 8. – С. 68-75.
4. Куриляк О. Чи співмірна паніка з дійсністю? / О. Куриляк // Новий економіст України. – 2008. - № 2. – С. 18.
5. Багратян Г.А. Світова криза та Україна: проблеми й нові підходи до фінансового регулювання / Г.А. Багратян, І.С. Кравченко // Фінанси України. – 2009. - № 4. – С. 33-41.
6. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових ринках / О. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2009. – травень. – С. 20-31
7. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є.А. Бобров // Фінанси України. – 2008. - № 12. – С. 33-43.